

K o n k u r s P T P K
Polska Naszych Dni.

Historia Społecznego Komitetu
Ochrony Zabytków w m. Tarnowie

O p r a c o w a ł
W i t o ł d G r y ł
T a r n ó w 1979

Wprowadzenie.

Okręgowe Archiwum Państwowe w Tarnowie, posiada w zespole sygnowanym TG teczke zatytułowaną: Społeczny Komitet Ochrony Zabytków/SKOZ/, kopie korespondencji wychodzącej za czas 1956 - 1958. Teczka, oprócz korespondencji, a mianowicie -

za rok 1956 - 23 pism,

za rok 1957 - 69 pism,

za rok 1958 - 74 pism,

Razem - 166 pism.
=====

zawiera zdjęcia zabytków Tarnowa.

Okres poprzedzający założenie SKOZ-tu.

Jeszcze w maju 1955 roku, jeden z późniejszych założycieli i członków SKOZ, podjął próbę zmobilizowania opinii publicznej w sprawie zapobieżenia dewastacji ruin zamku na Górze św. Marcina, za pośrednictwem prasy lokalnej oraz w drodze korespondencyjnej, do Wojw. Konserwatora Zabytków, dr Hanny Pienkowskiej. Następnie w ciągu listopada i grudnia 1955 roku, pracownicy Zakładów Azotowych im. F. Dzierżyńskiego w Tarnowie, ob. W. Gryl i ob. K. Stanek - przeprowadzili pierwsze rozmowy z Ob. H. Germasińską, Kier. Ref. Kultury PMRN, oraz odpowiedzialnym pracownikiem tegoż Wydziału ob. Heleną Menel - Zakrzewską. Rozmowy były prowadzone w budynku przy ul. Staszica 6, a ich tematem było założenie społecznej organizacji przy Wydziale Oświaty, Ref. Kultury PMRN, mającej za zadanie sprawowanie opieki nad zabytkami. Na wniosek inż. arch. Wincentego Ścigalskiego - PMRN powołało, w dniu 11 lutego 1956 r. Społeczny Komitet Ochrony Zabytków. W czasie zebrania, V-Przew. PMRN, ob. mgr Zenon Musiał proponował następujący skład Społ. Komitetu:

- Przewodniczący SKOZ	- mgr Zenon Musiał,
- Z-ca Przewodn. SKOZ	- ob. H. Germasińska,
- członek	- inż. arch. Bronisław Kulka,
- członek	- inż. arch. Witold Studnicki
- członek	- inż. Marian Skoczek,
- członek	- inż. arch. Wincenty Ścigalski,
- członek	- mgr Paulina Chrzanowska
- członek	- mgr inż. Witold Gryl

Z pośród członków SKOZ wyłoniono następujące sekcje:

- Zespół Ikoniczny w składzie	- mgr inż. W. Studnicki,
	- inż. arch. W. Ścigalski
- Zespół Historyczny w składzie	- mgr P. Chrzanowska,
	- mgr inż. W. Gryl,
	- ob. K. Stanek.

- Zespół Dokumentacji w składzie - inż. arch. B. Kulka
- inż. arch. M. Skoczek.

Skład został przyjęty i zatwierdzony przez zebranych

I kadencja Zarządu SKOZ

Trwała od 11. II. 1956 do dnia 6. IV. 1957. SKOZ współpracował z powołaną wcześniej przy Wydziale Oświaty PMRN Radą Społeczną d/s Kultury, Fundusz Społeczny Ochrony Zabytków. Pomimo starań SKOZ nie uzyskał osobowości prawnej, wobec tego środki pieniężne przelewano na konto w/w Rady Społ. d/s Kultury. Zebrania Zarządu SKOZ odbywały się początkowo 1 raz w miesiącu, później, w zależności od potrzeb. Postanowiono wstępnie objąć opieką 50 - 60 obiektów zabytkowych oraz ruiny zamku na górze św. Marcina. Pierwsze środki finansowe uzyskano z 5 groszowych dopłat do biletów autobusowych oraz z sprzedaży powielonej serii artystycznych widoków Tarnowa w szacie zimowej inż. arch. W. Studnickiego. Wykonano również album ilustrujący stan zagrożenia tarnowskich zabytków jako podkład i załącznik do dalszych starań o środki finansowe.

II kadencja Zarządu SKOZ

Trwała od 6. IV. 1957 do dnia 13. XII. 1958. Na zebraniu w dniu 13 grudnia 1957 roku, ukonstytuował się nowy Zarząd SKOZ w składzie:

- Przewodniczący SKOZ - Prof. dr J. E. Dutkiewicz
- V - Przew. SKOZ - mgr inż. W. Gryl
- Sekretarz SKOZ - ob. Kamilla Łukasik
- Sekcja Historyczna - mgr P. Chrzanowska
- dr. Zdzisław Dutkiewicz
- mgr. M. Głowicz, mgr. M. Baran, ks. dr Smoleń
- Sekcja Finansowa - mgr Mieczysław Zaprzal,
- mgr J. Grzybowski
- ob. Kazimierz Stanek
- Sekcja Techniczna - inż. arch. B. Kulka
- inż. arch. W. Ścigalski
- inż. arch. W. Studnicki
- inż. arch. M. Skoczek
- inż. arch. A. Zboiński
- /oraz jako konsultant prof. dr J. E. Dutkiewicz/.

Zarząd SKOZ powołał również Komisję Ochrony i Opieki nad Starym Cmentarzem w składzie: - inż. arch. B. Kulka

- inż. arch. B. Kulka
inż. arch. W. Ścigalski
inż. arch. W. Studnicki
mgr P. Chrzanowska

- ob. Julian Grabowski
- ob. St. Szuszkiewicz,
- ~~ob.~~ Michał Tracz, Dyr. MPGR
- ob. Józef van Marcke da Lumen, Zarząd Cmentarzy Komunalnych.

Do ważniejszych wydarzeń w czasie II kadencji SKOZ ^{należała} ~~była~~ odbyta w dni 22. II. 1957 Sesja Wyjazdowa Wojewódzkiej Rady Konserwatorskiej, w czasie obrad sesji odbytej z udziałem PMRN, z referatem programowym wystąpił prof. dr. J. E. Dutkiewicz, Przew. Zarządu SKOZ/ skrót zamieściła "ZIEMIA"/. SKOZ podjął energiczne starania o fundusze na ratowanie tarnowskich zabytków, ze źródeł poza PMRN i PWRN; z Krak. Gry Lębrowej "Lajkonik" uzyskano 500 tys. zł, które przekazano MPRB na dofinansowanie remontów zabytkowej zabudowy przy ulicach Wekslarskiej, Żydowskiej, Wielkich Schodach, Rynku. Firma "Kruszywo" ukończyła swoim sumptem remont Rynku 21, posiadającego unikalną świecącą polichromię renesansową. Ponadto uzyskano kwotę 1,5 mln zł od Wojew. Stowarzyszenia Popierania Rozwoju Budownictwa Mieszkaniowego i Ochrony Zabytków środki te przekazano, za zgodą PMRN, na dofinansowanie remontów budynków zabytkowych przy ul. Żydowskiej, Wekslarskiej, Kniewskiego oraz drobne prace w ratuszu. W staraniach o zdobycie dodatkowych środków finansowych dopomagali SKOZ - owi Posłowie Ziemi Tarnowskie, Labuz, Gładysz, Kozioł, m. in. w Ministerstwie Kultury i Sztuki. Interweniowano w sprawie uporządkowania zaplecza "Bramy Pilzneńskiej", zorganizowano, wspólnie z Konserwatorem Wojew. Dr. H. Heńkowską - wystawę konserwatorską w budynku ratusza, przy udziale prof. dr. J. E. Dutkiewicza/ auto scenariusza ekspozycji/ mgr P. Chrzanowskiej / Dyr. Muzeum/ mgr inż. Juliana Klimka/ PKZ, Kraków/. Wystawa była eksponowana w Moskwie i była - wydarzeniem na skalę krajową. Interweniowano w Kurii Biskupiej, odnośnie zabezpieczenia nagrobka biskupów tarnowskich z końca XVIII w oraz kaplicy Sanguszków na starym cmentarzu. Interweniowano w spr. zamknięcia starego cmentarza jako obiektu zabytkowego; interweniowano w spr. usunięcia kiosku ob. Germasińskiej z nowoodgrówanego odcinka ul. Wałowej i Fortecznej oraz remontu domu przy ul. Wałowej 5, który, po katastrofie budowlanej/ m. in. zawalenie klatki schodowej/ został przeznaczony do wyburzenia. Opracowano ramowy Plan 5 letni prac SKOZ w dziele opieki nad tarnowskimi zabytkami. W sprawach dot. tarnowskich zabytków udawały się delegacje SKOZ do Ministrów Kuryluka, Galińskiego, Marca oraz do I Sekr. KW PZPR w Krakowie, Tow. Juliana Motyki.

Inne formy działania i ocena pracy SKOZ przez PMRN w Tarnowie.

Prowadzono systematycznie rejestrację przypadkowych odkryć w czasie remontów i wykopów z okazji prac instalacyjnych i komunalnych, n.p. d. podcienia Rynek², dwupoziomowe piwnice Pl. Kazimierza³, dwupoziomowe piwnice ul. Kniewskiego 15, liczne kanały i chodniki/⁴podziemne przy ul. Kapitulnej, Wałowej, Targowej/Witosy/, drewniany wodociąg w ul. Goldhamera/d. Zdrojowej/, zasypane studnie przy ul. Wałowej 19 i pobornar - dyńska przy ul. Szerokiej, fundamenty bram Krakowskiej i Pilzneńskiej /Wszystkie te odkrycia zostały zebrane razem i są przedmiotem oddzielnego opracowania/. Prowadzono systematycznie rejestrację szkód i ubytków substancji zabytkowej, n.p. zawalenie arkady w ul. Fortecznej, zburzenie fragmentu murów obronnych i śladów baszt przy pl. Rybnym i Wałowej 3, łącznie z antemuralem; ustawiczne monity i interwencje ze strony Sekcji Technicznej SKOZ przyczyniły się do uratowania zabytkowej zabudowy ul. Łąkatnej, Łydowskiej, a zwłaszcza numerów 4, 6, 16, 18, 20, 9, 19 - batalia o ten budynek, pozbawiony dachu i zagruzowany do wys. I piętra, była początkiem planowej odbudowy Starego Miasta. Pilotowano akcję odgruzowania i rekonstrukcji murów miejskich przy ul. Kniewskiego, "bimy" na Placu Rybnym oraz wnioskowano o powierzenie stanowiska konserwatora miejskiego inż. arch. B. Kulce. Ponadto prowadzono akcje odczytową, a zwłaszcza w Domu Kultury "Tamel", dzięki dużemu zrozumieniu kier. DK ob. J. Preissa oraz instr. ko. H. Borysko - Kulki. Opracowywano również artykuły do prasy lokalnej i krakowskiej. Występowano w obronie starego cmentarza/planowane poszerzenie południowej strony ul. Narutowicza/, zabiegano o remont nagrobka Kufina Piotrowskiego, powstańca z roku 1831 i autora pamiątek, o remont i uruchomienie zegara ratuszowego, nadzorowano remont 4 zabytkowych kapliczek i XVIII - XIX wieku, przyczym inż. arch. B. Kulka zaprojektował "barokową" kratę ogrodzeniową koło kapliczki św. Walentego przy ul. Łuchowskiej. Na wniosek Sekr. SKOZ ob. K. Łukasik biura PCK, Dziennika Polskiego i ref. Kultury PMRN umieszczono w odnowionym budynku Rynek 21. Prace SKOZ znalazły uznanie I Sekr. KP PZPR Tow. Czesława Kisały oraz Przew. PMRN Tow. Józefa Klozego. Uchwałą nr 10/IV/58, nr Gr. I-e-1, 10/58 - PMRN w dniu 24. I. 1958 pozytywnie oceniło działalność SKOZ. Na wniosek Przew. SKOZ prof. J. E. Dutkiewicza podjęto starania o przyznanie osobowości prawnej dla działalności zabytkowej jako Towarzystwo Opieki nad Zabytkami m. Tarnowa. II kadencja i zarazem ostatnia w działalności SKOZ zakończyła się w dniu 13. XII. 1958, kiedy to rozwiązano SKOZ i powołano TOnZmT.

